

nr: 417

R U V E R Ö D S K V A R N

Många av vattenkvarnarna i Klippans och Perstorps kommuner har av allt att döma en lång historia. Kven om inte byggnaderna är säkrakilt gamla, kan man av arkivhandlingar se att det funnits kvarndrift på platsen i flera hundra år. Kvarnar som Djupadal, Bjersgård, Forsmöllan, Frammöllan, Öjenmöllan och Hörs mölla nämns redan i Skånska kvarnkommissionens handlingar 1698. De var samtliga skattlagda hjulkvarnar, som mot "tull" malde åt börderna i trakten. Men dessa hade också egna, ganska primitiva husbehovskvarnar, som kallades skvaltor. Deras kapacitet var liten och det var naturligt med hänsyn till skvaltans konstruktion. När vattnet träffade skovlarna, som var fästa vid en stående axel vreds också "öparen" utan någon som helst utväxling. Själen krossades mot en underliggande, fast kvarnsten. Hur många skvaltorna varit är omöjligt att säga. I Göttinge där säken är bätt-re känd omnäms ca 400 i slutet av 1600-talet.

Under senare delen av 1700-talet och förra hälften av 1800-talet expanderade kvarn-näringen kraftigt. Spannmålproduktionen blev allt större och därmed också kra-ven på förmalning. Kvarnar som Skvattenmølla, Forsmøllan och Öjenmølla byggdes ut. Framför allt i början av 1800-talet tillkom nya anläggningar: Skingerød fick två kvarnar, en annan byggdes i Vedby medan kvarnen i Bonarp kan stå som ett tredje exempel.

Till de nya anläggningarna från denna tid hör också Ruverød. Gården ägdes i början av 1800-talet av kvartermästaren Carl Rønström. Han erhöill 1834 tillstånd att an-lägga en tullkvarn. Platsen för anläggningen anvisades av häradsrätten ett år sena-re. I en skrivelse i början av 1837 anmälde Rønström att kvarnen ännu inte var färdigbyggd. Den skattlades dock den 4 november samma år och var alltså då uppförd. I samband med skattläggningen gjordes en noggrann syn, som bl.a. berättar om den kvarnbyggnad, som är bevarad än i dag. "Värdelaget", alltså de bönder, som antogs utnyttja kvarnen ansågs kunna lämna 134 tunnor per år, varav 50 tunnor råg, 19 tun-nor korn, 15 tunnor havre och 50 tunnor malt. Eftersom vattentillgången inte ansågs tillräcklig och med hänsyn till att Klostermøllan och Gundetorps kvarn låg i grann-skapat ansåg syndamenen att kvarnen bara skulle skattläggas till 1 tunna 14 1/4 kappe spannmål per år, hälften råg och hälften korn. Skatten kunde dock också er-läggas i reda pengar enligt gällande markfogd.

1890 flyttade Petter och Teolina Larsson till møllan. Den hade tidigare drivits av Martin Andreasson, en morbror till Teolina. Petter arrenderade driften för 100 kr/år men skulle då också mala för gårdens behov. Ibland gick han bort och dags-verkade. Under senare år skaffade han sig extraförtjänster som korgmakare. Det kun-de säkert behövas för familjen var stor. Kvarnrörelsen lades ned under 1920-talet.

Beskrifning i Ruveröds då existens med familjer till stugan av Helsingborg. Detta tillhöll den första träffen efter de fört hyra den. Totterväres Sölveig Andersson

Landskap: Skåne
 Norra Åsbo
 Herad: Råneberg
 Socken/stad: Ruveröd
 By/samhälle: Ruveröd

1894 - 1902

Berättaren född år: Pensionärer, tre bröder

Berättarens yrke: Pensionärer, tre bröder

Hjället av Institutionen

Intervju i Ruveröds Mölla (vattenkvarn, som ägs av Råneberga Hembildningsförening)

den 20 aug 1976 med tre söner till möllaren Petter Johan Larsson och hans hustru

Teolinen.

Den äldste av bröderna, Karl Oskar Örnkvist, föddes 1884 och kom med föräldrarna

till Ruveröds Mölla år 1890. Efternamnet har han sedan han hade värvning som soldat

vid Kungl Göta Artilleriregemente i Jönköping under fyra år. Han gifte sig 1907

och flyttade till Balinge där han 1909 byggde sig en "stugulänga" och 1910 en uthus-

länga.

Gustaf Pettersson föddes i Ruveröd 1893 och flyttade först hemifrån som dräng till

Rånebergsgården och blev 1925/26 bofast i Värkingtofta.

Rudolf Larsson, den yngste av de tre, är 74 år gammal. Han fanns i hemtrakten tills

1930. Då flyttade han till Örkellunga och sen dess har ingen malt med Ruveröds Mölla.

Innan Petter och Teolina kom till Ruveröds Mölla hade Teolinas morbror, Martin Andersson, haft den. Han bodde sen i Spångan och han var hela livet ogift.

Möllan såg likadan ut 1890 som den gör nu och därmet i år har "hållt ännu tess nu".

Det fanns en lucka att reglera vattenflödet med och en av bröderna berättar:

" Far gick upp o dämde varendas kväll för att han skulle ha mied vann när han skulle

börja mala på mornen. Man gick aldrig förrän det var redigt mörkt på kvällen. Det var

bara en smal gång han gick på och hade han lyse så var det bara en fotogenlykta, som

han själv hade gjort med fyra stagar och rudor (glasrutor) emellan och en liten,

liten, liten fotogenlampa inni. När han malde hade han en gammal vanlig fotogenlykta.

Han kunde mala hela nätterna ibland omlästod en säng här i rummet och där låg han.

Så snart som det började gå tomme eller ble(v) nåd (något) fel så hörde han det

ögonblickligen. Ibland stoppade det och han fick upp o raga i ed h81 (raka i ett hål)

Landskap: Skåne
 Norra Åsbo
 Harad:
 Riseberga
 Socken/stad:
 By/samhälle: Ruveröd

Svaret gäller år/årtonde: 1890 - 1930.
 1884 - 1902
 Berättaren född år:
 Berättarens yrke: Pensionär, tre bröder

Ifylles av Institutionen

däruppe. Det var konstigt, för när han malde och hjulen gick då sov vi glyttar men när hjulet stanna då vakna vi."

"Far hade ju nock (tillräckligt) arbete med kvarnen för den fick han hacka var tredje dag om det skulle löna sej att köra den. Han hade en såg också och gjorde hjul av trä till alla människor. Oppe på kvarnen, ovanför vannhjulet (vattenhjulet) hade han en stor svarv. Där svarvade han naven. Han gjorde en vagn som de skulle ha o köra må där det var blött. Hjulringarna var 10 cm breda och det var dubbla skenor på dem. Han kallade den för kanonvagnen. De körde med den oppe i ångarna där som det var blött. Stutarna råk ner ända till buken ibland. Och så skenade de och besa när det varmt så både gubben och höet flög åt alla håll."

Möllaren betalade 100 kr och året i arrende för kvarnen. Det förekom inget kontrakt utan man kom överens ändå. Han gick också vid Riseberga ^{Riseberga}gården och gjorde dagsverken frivilligt men han var inte tvungen till det. Gustaf minns att han bar mat till far när han hjälpte till med reparationer vid gården. Möllarens hustru hjälpte ibland till med mjölkningen där. Material till reparationer vid kvarnen skulle ägaren släppa till och möllaren skulle utföra arbetet. Taket, som var av långhalm, måste ju bästras på ibland. En av bröderna minns att han var med när de la de in nytt vattenhjul. Han var en åtta år eller så. "vi stod där utanför, där som trädet är nu, och gjorde hjulet. Kransen som är omkring hjulet har far gjort om sen jag blev stor. Det var två ringar till hjulet - nå, det var fyra, för det var två ihop till var och en. Jag skulle hugga ut till skövlarna (skovlarna). Det var meningen att vi skulle däckta hjulet och ha en öppning uppå som så ändrades det och vi skulle ha brutna skovlar i stället - en kort och så..... Axeln var densamme. Den hade far huggit till av eke och den var 18 tum i fyrkant. Far hade två par stutar och körde hem den med för hästar fanns inga.

Landskap: Skåne
 Hård: Norra Åsum
 Socken/stad: Riebergå
 By/kamhälle: Ruveröd

Svaret gäller år/Årtionde: 1890 - 1930
 Berättaren född år: 1884 - 1902
 Pensionärer: tre bröder
 Berättarens yrke:

Ifyller av Institutionen

Jag minns när far gjorde ett vattenhjul til mej. När han gjorde hjul som inte skulle vara så breda så fick han skära av dem och då fick jag de bitar som han sågade av och så spiga ja så ihop (spikade jag själv ihop) ett hjul. När det blev färdigt hade jag inget vatten, utan jag skar hål på hans legel (?), men då blev han galen (arg). När han hjälpte mej liaväl och sågade ut en sågklinga av ett skvffelblad så jag kunde skära av små pinnar med det, å så hade jag då ett hjul därute och ett grovt band till lina som drog sågen härinne.

Vi fick aldrig stryk av far utom den gången när jag hade lockat ut syster Elsa på en stor sten i bäcken och hon trillade i vattnet."En av bröderna och systern Elsa låg i fars säng om nätterna och kivades om vem som skulle ligga närmast honom. Systern hade företrädde så brodern fick ligga inne vid väggen. De var nio syskon i möllare Larssons familj. Ingen skrämd barnen med "bäckamannen" för det trodde de inte på.

" Ja, far var köramagare (korgmakare) må på senare år. De var av ene. Den gubben komme göra precis va han ville. "

Ålåkista hade möllaren bortanför dämmet och om söndagsmorgnarna brukade han gå upp och fiska braxen. " Han kunde komma hem med ett helt tju (tjog) stora djävla braxar ! " Det hände att en del fisk blev förstörd av hjulet och fick plockas bort för att det inte skulle lukta illa. En gång hände det att någon öppnade dammluckan när en av bröderna plockades fisk och han blev aldeles genombist. Vid starkt vattenflöde kunde det hända att vatten rann in i kvarnhuset.

Gårdsplanen vid kvarnen var belagd med kullersten och sopades ren. Inuti har huset förändrats en del. När möllare Larsson flyttade dit fanns en liten svinkätte där det nu finns ett litet rum. Möllarens hade två svin att slakta per år. Barnen brukade repa ekböv till svinmat och svinen vägde cirka 150 kilo när de slaktades. Fläsket rökades

Skåne
Landskap:..... Svaret gäller år/årtonde: 1890 - 1930
Norra Åsbo
Härad:..... 1884 - 1902
Riseberga
Socken/stad:..... Berättaren yrke: Pensionärer, tre bröder
By/samhälle: Ruveröd Berättaren född år:.....

Utläses av Institutionen

upplängt på en stake över den öppna härden i köket. Det fanns alltid gott om mat i huset. När barnen kom hem från skolan stod det smörmar på bordet. " Jag minns när far skar skivor av grovt bröd och lade fläskbitar på. Sen skar han det i tärningar. " Svinkätten ändrades efter en tid till spiskammare och där fanns en tunna med hembräggd dricka. Det var smaksatt med mogna enbär och kunde bli rätt surt till sist. Salt sill hade man i en tunna i köket.

Köket hade golv av kullersten och i gamla tider en öppen härd där mor satte grytan på tre fötter. Senare hade de en sätugn, som efter moderns död revs ut och ersattes med en järnspis på fyra ben. Det fanns bara ett rum, som alla bodde i. Över ugnshålet fanns ett fyrkantigt utrymme, som de alltid hade ett skynke framför. Ugnsluckan var "lärudd". Mor bakade själv brödet utom vid julen när de skulle ha sursött bröd. Då fick någon hjälpa henne att slå degen. Brödet förvarades i en stor kista som stod ute i möllan. Det höll sej utan att mögla och det blev inte torrt för det var liksom fuktigt i möllan. Folket i Ruveröds mölla hämtade vatten i en källa uppe i skogen. Nu har den gjorts om till en brunn med cementrör och rörledning ner till gården. Det finns en lucka på locket så man kan se att det finns vatten där ännu. En av bröderna kunde "ta ud vann", sade att det fanns vatten på ett ställe sju alnar ner i marken.

I början så tvättade de sej i ån och där sköljde mor också tvätten - utom på vintern när det var för kallt. Då fick de hämta vatten i källan och så värmden hon det på härden och bykte tvätten i ett stort bykkr. I bykkaret brukade barnen bada och det hände en julaften när allt var fint i köket med nya mattor på golvet att bykan läckte och badvattnet rann ut över hela golvet.

Bröderna gick i skolan i Gundetorp, Torsjö och Smedsbygd. De alternerade mellan de

Skåne Svaret gäller år/årionde: 1890 -- 1930
 Landskap:
 Norra Åsum
 Hård: 1884 -- 1902
 Riseberga
 Socken/stad: Pensionärer, tre bröder
 Ruveröd
 By/samhälle: Berättarens yrke:

Ifyller av institutionen

olika skolorna. De gick med träskor även om det var snö jäms med gårdgårdarna.

En av bröderna minns att hälikarpan på hans träskor hade gått sönder och att han

satt våt om fötterna hela skoldagen. Träskorna köptes hos en träskomakare i Torsjö

och allra sist hos Karl Persson, som bodde "härute mellan sjöarna". Det var den

enklaste sortens träskor, som de spikade "tuffellär som pudor över". Den yngste av

dem fick köpta "pudaträskor".

"Jor kärda och spann mycket och vävde alla våra mattor. När väven var framme i rummet
 så låg jag på skoffelhögen därute".

"Här fanns inga frukaträn förän vi asa hem nära skrabheträ och började ympa lite
 och det blev inget på dom förän de sista åren."

"Vi hade ingen ko."

"När vi hade slaktat grisen så lade far svinahuvudet i ån och en gång tog hjulet
 fatt i det så det for långt iväg." "Jor rörde i bloen när vi slaktade".

"Julafton hade vi ett fint julabord och julgran och två stora enar utanför. Vid fyra-
 tiden åt vi merafton med sylta, rödbetor, korv och leverkorv. Sen på kvällen fick vi
 fisk, gröt och vidsoppa (?). Vi hade badat i köket på julafton men några julklappar
 var inte vanligt utom möjligen några nya kläder. Dom sköt julasmällar ute och far
 var kvick till att fånga in dom."

"En gång kom här en man och lockade far att köpa ett stycke tyg, som han skulle
 betala senare. När kravet kom från posten så var köpesumman större än de hade kommit
 överens om men far hade ju skrivit på kontraktet så länsmän Vallin kom åkande med
 sin vita häst och skulle göra utmätning för skulden. De två grisarna sov under halmen
 och länsmännen såg bara några höns som han kunde anteckna. Ute på gården rev han sönder
 lappen för det var ju inte mycket att ta " så det fick vara jämt".

Landskap: Skåne
 Härad: Norra Åsbo
 Socken/stad: Riseberga
 By/samhälle: Ruveröd

Svaret gäller år/årtonde: 1890 - 1930

Berättaren född år: 1884 - 1902

Berättarens yrke: Pensionärer, tre bröder...

Ifyllet av Institutionen

Kvarnen var i gång under första världskriget (1914 - 18). Olof Thuvesson, som var med i kristidsnämnden var bra, för när de skulle komma till kvarnen och syna skickade han bud till möllaren att "den dan kommer vi så han då inte nåt". En gång hade han 15 kg råg som han inte hade kort på. Då fick han säga att "då har jag fått av några böner för å ha te kaffe". De fick ju ha rågkaffe ibland.

En gång var det en som anmälde möllaren för att han hade 60 kg för mycken säd. Det tyckte han var harmligt för han hade tröskat året innan åt den bonden och inte anmält mer än 1000 kg av 1600 kg vete som han tröskat ut. Han undrade om inte landsfiskal Vallin hade fått veta det också.